

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

НАТАЛЯ, МЕТЕЛЕНКО¹
В'ЯЧЕСЛАВ, ГЛУЩЕВСЬКИЙ²
АЛЛА, ПОПОВА³
ВІКТОРІЯ, ОГЛОБЛІНА⁴
ІРИНА, СІЛІНА⁵

Анотація

Вплив на економіку за допомогою фінансових механізмів, важелів, індикаторів, стимулів надає можливість фінансовому сектору забезпечити захищеність країни в особливих умовах загроз і викликів. Стабільність і захищеність фінансового сектора є передумовою фінансової і національної безпеки держави. Сучасне загострення майже всіх політичних процесів свідчить про те, що у геополітику знову повертається забуте словосполучення «біполярний світ», а на політичній карті світу з'являється умовний поділ країн та регіонів, підсилюється глобальне протистояння. В таких умовах особливої уваги потребує фінансова сфера, яка сприяє інноваційному соціально-економічному розвитку країни і є сукупністю комплексу заходів: запровадження ефективної грошової політики, реформування банківської системи та фінансових ринків, упередження та нейтралізація внутрішніх і зовнішніх загроз. Держава, яка спроможна побудувати фінансову систему, що зберігає захищеність, стабільність, стійкість своїх фінансових інтересів за негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, є державою з високим рівнем національної безпеки. Процеси формування сучасних ціннісних пріоритетів управління фінансовою безпекою на рівні держави можуть досліджуватись з різних наукових поглядів, включаючи менеджмент, філософію управління, право, економіку, публічне управління та інші галузі знань. Мета статті – проаналізувати теоретичні та прикладні аспекти сучасних методів та індикаторів оцінювання фінансової безпеки держави з урахуванням трансформаційних змін, що відбуваються в умовах повномасштабної війни в Україні. Завдання дослідження: 1) проаналізувати фінансову безпеку як складову національної безпеки держави; 2) дослідити систему управління, механізм забезпечення та індикатори фінансової безпеки держави та вплив чинників на рівень безпеки; 3) оцінити індикатори фінансової безпеки держави, що перебуває у стані повномасштабної війни; 4) здійснити моніторинг та прогнозування фінансової безпеки на підставі експертних даних в умовах трансформаційних змін. Менеджери в галузі управління державними та місцевими фінансами, науковці, державні службовці отримають інструментарій для подальших досліджень, прийняття управлінських рішень не лише в галузі бізнесу, адміністрування та права, а і в інших галузях знань. Обґрунтований авторами науковий погляд на процеси управління фінансовою безпекою в умовах трансформаційних змін забезпечує комплексність підходів до прийняття управлінських рішень з управління окремими складовими фінансової безпеки (бюджетна політика, банківська безпека, боргова безпека), а також надає поштовху до міждисциплінарних досліджень в сферах економіки, менеджменту, публічного управління та адміністрування, маркетингу, обліку і оподаткування.

Ключові слова: національна безпека, фінансова безпека, державні фінанси, державний борг, бюджетна політика, трансформаційні зміни.

¹ Інженерний навчально-науковий інститут імені Ю. М. Потебні Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)
E-mail: natalia.metelenko@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6757-3124>

² Інженерний навчально-науковий інститут імені Ю. М. Потебні Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)
E-mail: glushevsky@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2124-5985>

³ Інженерний навчально-науковий інститут імені Ю. М. Потебні Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)
E-mail: al.al.popova@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6369-2954>

⁴ Інженерний навчально-науковий інститут імені Ю. М. Потебні Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)
E-mail: va.ogloblina@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6627-0255>

⁵ Інженерний навчально-науковий інститут імені Ю. М. Потебні Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)
E-mail: ivsilina@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1205-0019>

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стратегія національної безпеки України визначає пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі, основні напрями державної політики у сфері національної безпеки; поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов та чинників впливу; напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки; напрями та завдання реформування й розвитку сектору

безпеки і оборони; ресурси, які необхідні для її реалізації. Виклики і загрози фінансовій безпеці України в період трансформаційних змін, глобального протистояння, повномасштабної війни, яку розв'язала рф, набувають нових масштабів та проявляються у такому: непослідовність і незавершеність реформ і корупція; депресивний стан економіки і унеможливлення її сталого і динамічного зростання; підвищення вразливості до загроз і підживлення кримінального середовища; уповільнений розвиток ринкових відносин у ключових сферах, зокрема в користуванні землею і надрами; недосконалість та фрагментарність законодавства, що стримує залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій; монополізація економіки; низький рівень енергоефективності та панування монополій, зокрема, в енергетичній сфері; загрози добробуту громадянам та критичній інфраструктурі; тривалі бойові дії на території України; тимчасова окупація великої частини території України; зростання небезпечних екологічних наслідків війни; демографічні та соціальні деформації тощо. Першою умовою зміцнення фінансової безпеки є перемога України у війні. Однак вже в умовах воєнного стану необхідно розробляти систему управління фінансовою безпекою, яка враховує такі орієнтири: оптимізацію системи оподаткування за рахунок підвищення її функціональності; збалансованість бюджетів, що може бути досягнуто за допомогою збільшення доходної частини та зменшення видатків, оптимізації структури видаткових статей, а також розширення неемісійних та емісійних джерел фінансування бюджетного дефіциту; формування достатнього обсягу фінансових ресурсів з метою виконання поставлених завдань в умовах кризових явищ, які спричинила війна; вдосконалення боргової політики; послідовне зниження темпів інфляції; активізація кредитування, тобто посилення банківського сектору фінансової системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, з яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблематику національної безпеки як комплексного явища та його складових протягом останніх років досліджували у своїх роботах І. Бінько, В. Білоус, В. Паламарчук, О. Белов, О. Власюк, М. Левицька, С. Гавриш, В. Горбулін, А. Качинський, Г. Костенко, В. Мунтіян, Н. Нижник, О. Шевченко, Г. Перепелиця, І. Тимошенко та інші науковці. В той же час,

серед провідних науковців, що займаються проблемами економічної та фінансової безпеки, варто виділити Г. Козаченко, В. Мунтіян, Т. Васильців, Г. Таранушенко, М. Єрмошенко та ін. Розглядаючи проблематику фінансової безпеки як стратегічної складової національної безпеки держави, доцільно приділити увагу дослідженням О. Барановського, Я. Жаліло, О. Колесник, О. Мелих, Я. Пушак, Т. Аксьонові, О. Власюка, В. Домбровського та ін. В умовах повномасштабної війни в Україні загострюються загрози фінансовій безпеці, виникають нові ризики, що потребує розробки нових підходів до забезпечення фінансової безпеки; ідентифікації внутрішніх та зовнішніх загроз та вимірювання впливу загроз і ризиків та соціально-економічний розвиток держави; розробки адаптивного механізму нейтралізації загроз.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на значну кількість наукових праць, залишаються невирішеними проблеми управління фінансовою безпекою в умовах трансформаційних змін, глобальних викликів, загроз і ризиків повномасштабної війни, яка є довготривалою та руйнівною. Механізм забезпечення фінансової безпеки має реалізовуватися на основі розробки відповідних наукової теорії, концепцій, стратегії і тактики, розробки адаптивної до викликів часу фінансової політики, визначення об'єктів управління, розбудови інституцій забезпечення безпеки, визначення та конкретизації інтересів, систематизації загроз, застосування засобів, способів і методів забезпечення довгострокової фінансової безпеки.

Мета та формування цілей статті (постановка завдання)

Мета статті – проаналізувати теоретичні та прикладні аспекти сучасних методів та індикаторів оцінювання фінансової безпеки держави з урахуванням трансформаційних змін, що відбуваються в умовах повномасштабної війни в Україні. **Завдання дослідження:** 1) проаналізувати фінансову безпеку як складову національної безпеки держави; 2) дослідити систему управління, механізм забезпечення та індикатори фінансової безпеки держави та вплив чинників на рівень безпеки; 3) оцінити індикатори фінансової безпеки держави, що перебуває у стані повномасштабної війни; 4) здійснити моніторинг та прогнозування фінансової безпеки на підставі експертних даних в умовах трансформаційних змін.

Методологія дослідження. Актуальні питання управління фінансовою безпекою держави з урахуванням трансформаційних змін, що відбуваються в умовах повномасштабної війни в Україні вирішуються в фінансовій, управлінській, філософській, правовій, економічній сферах. Менеджери в галузі управління державними та місцевими фінансами, науковці, державні службовці отримують інструментарій для подальших досліджень, прийняття управлінських рішень не лише в галузі бізнесу, адміністрування та права, а і в інших галузях знань. Обґрунтований авторами науковий погляд на процеси управління фінансовою безпекою в умовах трансформаційних змін забезпечує комплексність підходів до прийняття управлінських рішень з управління окремими складовими фінансової безпеки (бюджетна політика, банківська безпека, боргова безпека), а також надає поштовху до міждисциплінарних досліджень в сферах економіки, менеджменту, публічного управління та адміністрування, маркетингу, обліку і оподаткування. Для вирішення поставлених завдань використана низка методів та підходів, а саме: абстрактно-логічний – при визначенні мети і завдань дослідження; аналітико-монографічний – при вивченні літературних джерел, законодавчих та нормативно-правових актів у сфері управління фінансовою безпекою на макrorівні; причинно-наслідковий аналіз – при обґрунтуванні заходів з нейтралізації загроз та ризиків фінансовій безпеці; ретроспективний аналіз – при обґрунтуванні прогностичних показників вимірювання рівня фінансової безпеки. Інтеграція використовуваних методів та підходів у напрямку отримання комплексного наукового бачення вирішення актуальних питань управління фінансовою безпекою забезпечується шляхом застосування технологій цифровізації при обробці великих масивів даних.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Одним з головних структурних елементів загальної системи національної безпеки та оборони є актуальні оборонно-стратегічні документи держави, окрім Конституції України та профільних законів, які мають загальне значення, до системи фундаментальних нормативно-правових актів системи оборони та національної безпеки входять такі документи, як Стратегія національної безпеки України (Указ Президента України, 2020), саме з її положень виходить і формується Воєнна доктрина України, та Стратегічний обо-

ронний бюлетень України, що в свою чергу виступає документом оборонного планування, також Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, даний документ формує перелік пріоритетних цілей та спроможностей нашої держави для розвитку в середньостроковій перспективі. Президент України своїм указом вводить в дію кожен нову редакцію даних документів, які безпосередньо формуються в РНБО України (Указ Президента України, 2022). Стратегія економічної безпеки України (Стратегія, 2021) визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки. Національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами. Стан розвитку економіки України протягом останніх 10 років не давав змоги забезпечувати національні економічні інтереси. Протягом 2010 – 2019 років стан економічної безпеки оцінювався як незадовільний із погіршенням показників практично за всіма складовими до небезпечного рівня у 2012 році та 2014 – 2015 роках. Загалом показники всіх основних складових економічної безпеки, зокрема, фінансової, до сьогодні залишаються низькими, що зберігає високими ризики прояву масштабних дестабілізаційних явищ у розвитку економіки в довгостроковій перспективі.

Економічна безпека України зазнає відчутних трансформацій в умовах довготривалої війни. Проїшовши етап стабілізації та адаптації до перших шоків повномасштабного вторгнення, національний економічний механізм почав поступовий перехід до економіки воєнного часу. Це обумовлює як обережні оптимістичні прогнози експертів стосовно економічного відновлення, так і нові виклики та загрози економічній безпеці держави. У 2024 р. виклики і загрози економічній безпеці пов'язуються насамперед із безпосереднім деструктивним впливом воєнних дій для економічного розвитку (зокрема: фізичними руйнуваннями основних засобів та економічної інфраструктури; неможливістю здійснювати економічну діяльність в умовах воєнних дій на локальних напрямках; ракетно-дроновими атаками та ін.); нестачею кваліфікованої робочої сили, а також ймовірним збільшенням макроекономічних диспропорцій. На тлі невизначеності у розмірах завданих війною збитків та можливостей їх компенсації, часові та фінансові перспективи відновлення економічного потен-

ціалу у багатьох сферах діяльності залишаються серед основних проблем економічної безпеки України. Збитки, які завдані війною, продовжують збільшуватись. Згідно зі спільно підготовленою групою Світового банку, Єврокомісією та ООН, вартість післявоєнного відновлення в Україні за станом на початок 2024 р. склала 486 млрд дол США і ці збитки впродовж 2024 р. лише зростають. Найбільш постраждалими є житловий сектор, транспорт, торгівля та промисловість, енергетика і сільське господарство. У регіональному вимірі найбільші руйнування зосереджені в Донецькій, Харківській, Луганській, Запорізькій, Херсонській та Київській областях. За оцінкою експертів, пряма шкода від великої війни становить майже 152 млрд дол США.

У цілому, в 2023 р. стан економічної та фінансової безпеки держави стабілізувався, хоча затяжна війна й погіршила можливості економічного зростання та посилила залежність національної економіки від зовнішніх джерел розвитку. Збитки, завдані війною, не дозволили у 2023 р. досягти довоєнного рівня реального ВВП, останній склав 75 % показника 2021 р. Водночас економічне зростання України у 2023 р. склало 5,3 %, що дещо перевищило попередні прогнози очікування й дозволило зафіксувати впевнену стабілізацію стану та послаблення більшості ризиків для економічної безпеки у період після повномасштабного вторгнення. Для досягнення довоєнних обсягів реального ВВП національній економіці знадобиться 6–7 років щорічного зростання на рівні 5 %. Зокрема, за базовими прогнозами МВФ, реальний ВВП у 2027 р. складатиме 90,5 % від його обсягів 2021 р. При цьому, у зазначених прогнозних темпах зростання та за умов міжнародної допомоги держава здатна підтримувати певне «виживання», яке не орієнтоване на вирішення для економіки завдань стратегічного порядку. Відтак країна потребує суттєвішого збільшення інвестиційних вкладень, а також інших антикризових й довгострокових дій (Експертно-аналітична доповідь, 2024).

Стабілізація ситуації в економіці України протягом 2023 р. створила підґрунтя для поживлення внутрішнього споживчого попиту у 2024 році. Втім, його динаміка залишається ще низькою і значною мірою підтримується соціальними витратами держави та не є наслідком стійкого зростання доходів населення від поліпшення економічної активності в країні. При цьому, значна частка такого фінансування забезпечувалася

через надання Україні міжнародної фінансової підтримки з боку країн-партнерів на цілі підтримки Державного бюджету. Поступовому відновленню внутрішнього споживчого попиту у 2023 р. та 2024 р. сприяли позитивні зміни у сфері зайнятості, спостерігалось динамічне зростання попиту на робочу силу в Україні. Підтримка макроекономічної стабільності, збереження прийнятної інвестиційно-інноваційної й виробничого розвитку, а також відновлення динаміки соціального розвитку, залишаються важливими завданнями для мінімізації ризиків економічної та фінансової безпеки України.

Демографічні та соціальні деформації зумовлюють найбільші ризики для економічної і фінансової безпеки України. Обмежені можливості відновлювати та накопичувати соціальний капітал мають значні негайні та відкладені ефекти, які погіршують стан безпеки навіть за умови відсутності воєнних ризиків. Водночас, попри збереження тенденцій, характерних для 2022 р. (зокрема, стосовно обмежених можливостей держави виконувати соціальні зобов'язання та підтримувати всі вразливі категорії населення), впродовж 2023 – 2024 рр. відбувається певне відновлення від шоків війни та подальша стабілізація складників соціальної системи, яка, втім, не є оптимальною. Насамперед, це стосується демографічних змін та міграційних процесів. При цьому посилюються спроби віднайти стійкішу модель соціальної підтримки, яка б ефективно сприяла збереженню людського капіталу.

У 2023 – 2024 рр. порівняно з попередніми роками дещо поліпшилися оцінки стану фінансової безпеки, водночас загальні очікування не дозволяють переважній більшості загроз залишити середньо-високу зону ризику. У сфері державних фінансів джерелами ризиків залишаються такі: стан державного боргу, дефіцит бюджету; втрати від податкових і митних надходжень; стійкість пенсійної системи, а також недофінансування окремих статей видатків бюджету внаслідок обмеженості фінансових можливостей держави. При цьому експерти оптимістично ставляться до можливостей банківської системи та заходів НБУ для забезпечення фінансової стабільності й, відповідно, не змінили думки про помірність ризиків стосовно інституційної спроможності банківської системи та непрацюючих кредитів.

Збереження обмежень для зовнішньої торгівлі, триваюча інвестиційна криза і загрози для розширення виробничого потенціалу промисловості,

особливо її переробного сегменту, закладають значні ризики для стабілізації економічної безпеки в умовах довготривалої війни. Подолання дисбалансів зовнішньої торгівлі, які склалися внаслідок критичного ураження експортних можливостей, вимушеного збільшення імпорту, а також суттєвого збільшення негативного впливу зовнішніх факторів (блокування логістичних шляхів) потребує створення пакету системних дій щодо підтримки експортної діяльності та зміцнення стійкості ланцюгів постачання, зокрема стратегічно важливих товарів. Це дозволить поліпшити зовнішньоекономічний компонент економічної та фінансової безпеки у середньо- і довгостроковій перспективі.

У 2023–2024 рр. вдалося започаткувати відновлювальний тренд у промисловості, що стало можливим завдяки попиту на внутрішньому ринку, зокрема на продукцію для потреб ЗСУ та для інфраструктурного відновлення країни, поліпшенню забезпечення електроенергією споживачів, релокації виробництв, лібералізації зовнішньої торгівлі, диверсифікації шляхів експорту українських товарів. Для закріплення позитивних змін та поліпшення стану виробничої безпеки в умовах повномасштабної війни важливими є продовження адаптаційних змін, подолання існуючих проблем та обмежень, масштабування ефективних стратегій та практик підприємств щодо подолання кризи, викликаной війною, а також пристосування до нових умов діяльності.

В умовах збереження високих воєнних ризиків, загрози у сфері продовольчої безпеки залишаються відчутними і не втрачають актуальності. Через тривалі бойові дії знищується родючий ґрунтовий шар на значній площі сільгоспугідь, наслідком чого стає збільшення частки земель, непридатних для використання, і, відповідно, зниження обсягів виробництва значущих видів сільськогосподарської продукції. Окрім цього, постійні обстріли виробничої та логістичної інфраструктури зберігатимуть і в подальшому високі ризики руйнування інфраструктури виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, а також погіршення забезпеченості сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними засобами через брак фінансових ресурсів. Водночас, найсуттєвішою загрозою продовольчій безпеці, яка зберігатиметься і в майбутньому, є посилення дефіциту трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві.

Через відсутність прогнозованого терміну завершення війни, розв'язаної РФ, не можливо сформулювати вичерпний перелік викликів і загроз економічній та фінансовій безпеці України. Серед нових ризиків поширення випадків блокування вільного транскордонного руху товарів з України до країн ЄС через страйки або за рахунок запровадження дискримінаційних односторонніх обмежень є специфічним і складно прогнозованим ризиком економічній безпеці. Посилення зовнішньої нестабільності, пов'язане з потенціалом розширення бойових дій, може призвести зокрема до значного напруження у ланцюгах постачання для більшого кола країн-партнерів України й спричинити ширший негативний вплив на значну кількість економічних процесів для України (Third Rapid Damage and Needs Assessment, 2024).

Отже, специфічними потенційними ризиками, які можуть впливати на довгострокову безпеку України й варті для подальшого врахування є такі: посилення конкуренції за корисні копалини та необхідність брати до уваги цей контекст для посилення стійкості й функціонування вітчизняних галузей видобування та обробки, а також ланцюгів постачання критично важливих товарів та ресурсів; екстремальні погодні явища, які загострюють проблеми продовольчої безпеки, водопостачання та логістики, що призводить до міграції, і на які доцільно зважати у визначенні пріоритетів продовольчої та економічної безпеки держави; значна залежність України від обсягів та періодичності надходження міжнародної допомоги, що ускладнює можливості для реалізації стратегічних пріоритетів держави; ризики для безпеки та стабільності, пов'язані із нестачею контролю технологій зі штучним інтелектом, котрі варто визначити для пріоритетних дій щодо захисту національної безпеки у сфері цифровізації.

Впливаючи на економіку країни за допомогою фінансових механізмів, важелів та стимулів, фінансовий сектор держави забезпечує тим самим становлення особливої фінансової влади. Стабільність і захищеність цього сектора доцільно визначити як чинник, який забезпечить фінансову та, як наслідок, національну безпеку держави. Забезпечення фінансової безпеки держави безпосередньо пов'язане зі збільшенням ефективності фінансової сфери, що сприяє інноваційному соціально-економічному розвитку країни, і є сукупністю комплексу заходів: проведення ефективної грошової політики, реформу-

вання банківської системи та фінансових ринків. Кровопротитна війна, яку розв'язала РФ, стала справжнім викликом для України, та й усього світу. В цих умовах зросли внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці держави, що не оминуло такої її складової, як фінансова безпека. На думку експертів, ця війна призведе до розростання глобальної економічної та фінансової кризи. В цих умовах важливе значення має визначення внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці України в умовах військового стану, а головне – розроблення стратегії нейтралізації цих загроз і підвищення ефективності фінансової безпеки (Будник, Ронська, Лісецька, 2022). Фінансова безпека країни залежить від визначення сфер правового регулювання складників фінансової системи як елементів, які утворюють загальне правове середовище регулювання фінансів, визначають окремі сфери діяльності відповідних суб'єктів, які уповноважені забезпечувати розвиток і захист фінансових інтересів громадян, регіонів і держави (Гетманець, 2020). Фінансову безпеку характеризують як складну багаторівневу систему, що сформована з низки підсистем, які відрізняються структурою та логічним змістом, тобто фінансова безпека є важливою складовою економічної безпеки. Вона стосується не лише держави в цілому, але й територіальних громад, національних галузей, суб'єктів господарювання, окремих домогосподарств, кожного громадянина.

За критерієм спроможності виконувати фінансовою системою свої функції, тобто з точки зору функціонального підходу, доцільно виділити такі принципи фінансової безпеки: 1) *ефективність*, тобто здатність фінансової системи забезпечувати досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку держави; 2) *незалежність*, яка визначається здатністю держави самостійно встановлювати цілі, механізми та шляхи функціонування фінансової системи; 3) *конкурентоспроможність*, тобто здатність фінансової системи повноцінно виконувати свої завдання та функції в умовах існування та впливу фінансових систем інших країн та світових фінансових агентів.

Для того, щоб сформувати фінансову безпеку держави як систему доцільно дотримуватися таких принципів: 1) визначення й затвердження на державному рівні національних інтересів фінансової безпеки. З цією метою повинна бути розроблена й прийнята національна стратегія забезпечення фінансової безпеки. Це може бути окрема концепція чи програма, а може бути скла-

дова Державної стратегії економічної безпеки України; 2) встановлення й аналіз пріоритетних напрямів державної політики у сфері фінансової безпеки. Залежно від економічної ситуації основні напрями у даній сфері необхідно переглядати; 3) визначення основних критеріїв ефективності фінансово-кредитної системи з погляду її безпеки; 4) визначення внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці держави; 5) постійний моніторинг порогових значень індикаторів фінансової безпеки, їх аналіз та порівняння з поточними; 6) встановлення та чітке виконання суб'єктами системи фінансової безпеки покладених на них функцій та повноважень, оцінювання відповідальності за неналежну реалізацію; 7) необхідність структурного формування й правового оформлення системи фінансової безпеки (Єрмошенко, Горячева, 2010).

З погляду науковців, загрозами фінансовій безпеці держави є загрози безперервності роботи усіх її складових. При цьому необхідно враховувати, що проблеми фінансової безпеки стають актуальними у часи фінансових криз як в окремо взятій державі, так і в контексті глобальних змін, коли відбувається «стиснення» фінансових ринків і посилюється конкуренція за обмежені обсяги ресурсів, доступ до яких отримують лише ті країни, платоспроможність яких не викликає сумнівів (Марченко, Пушак, Ревак, 2020). Загалом, для нашої держави характерними є загрози, що пов'язані зі слабкістю фінансової системи, недостатньо ефективним її регулюванням і контролем. Основними орієнтирами зміцнення фінансової безпеки України на сучасному етапі доцільно визначити такі: оптимізацію системи оподаткування за рахунок підвищення її функціональності; збалансованість бюджетів, що може бути досягнуто за допомогою збільшення дохідної частини та зменшення видатків, оптимізації структури видаткових статей, а також розширення неемісійних та емісійних джерел фінансування бюджетного дефіциту; формування достатнього обсягу фінансових ресурсів з метою виконання поставлених завдань в умовах кризових явищ, які спричинила війна; вдосконалення боргової політики; послідовне зниження темпів інфляції; активізація кредитування.

У практичному плані усі заходи, які спрямовані на забезпечення фінансової безпеки, мають фокусуватися на конкретних об'єктах – правах, свободах, інтересах і пріоритетах людини та громадянина, суспільних цінностях, суве-

ренітеті та територіальній цілісності держави. Особливу увагу приділяють такій вимозі до системи фінансової безпеки, як законність її функціонування. Ця законність повинна ґрунтуватися на відповідній нормативно-правовій базі, що забезпечуватиме ефективне функціонування. Механізм забезпечення фінансової безпеки має реалізовуватися на основі розробки відповідних складових: наукової теорії, концепції, стратегії і тактики, проведення адекватної фінансової політики, визначення об'єктів, наявності необхідних інститутів забезпечення безпеки (суб'єктів), визначення та конкретизації інтересів, систематизації загроз, застосуванні засобів, способів і методів забезпечення безпеки. Зазначимо, що фінансова безпека досягається шляхом проведення виваженої фінансової політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, інформаційній і власне фінансовій сферах. Доктрина фінансової безпеки є сукупністю офіційних поглядів на цілі, завдання, принципи та основні напрями забезпечення фінансової безпеки країни. Справжня доктрина служить основою для: 1) формування державної політики в сфері забезпечення фінансової безпеки України; 2) підготовки пропозицій щодо вдосконалення правового, методичного, науково-технічного та організаційного забезпечення фінансової безпеки; 3) розробки цільових програм забезпечення фінансової безпеки.

Забезпечення фінансової безпеки України вимагає постійного удосконалення відповідної інфраструктури. За фінансову безпеку в цілому мають відповідати Президент України, Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони України та структури, що нею координуються, а за функціональні напрямки фінансової безпеки – економічний блок Кабінету Міністрів України з виділенням відповідних підрозділів, Розрахункова палата і Національний банк України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, а також органи судової влади і прокуратури (Барановський, 2004). При цьому необхідна чітка координація зусиль цих структур, яка останні десять років була розбалансованою та безвідповідальною.

Розбалансування державних фінансів виступає одним із ключових факторів, що порушує стабільність та стійкість фінансової системи. Дефіцит бюджету, який виникає внаслідок розриву між законодавчо встановленими державними

зобов'язаннями і обсягом наявних фінансових ресурсів спричиняє загрозу усім елементам фінансової безпеки держави та викликає негативні тенденції в динаміці державних боргових зобов'язань, недофінансування видатків й зниження рівня життя населення. Тому, згідно з вимогами фінансової безпеки, до найважливіших критеріїв формування та виконання бюджетів слід зарахувати: забезпечення цілісності і єдності бюджетної системи, реальність цілей бюджетної політики та її відповідність національним інтересам, розширення можливостей держави здійснювати зовнішню і внутрішню політику на основі забезпечення достатніми фінансовими ресурсами. Відповідно до наказу № 1277 від 29.10.2013 р. (Наказ, 2013) затверджено Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Вплив загроз на соціально-економічний розвиток країни визначається системою індикаторів фінансової безпеки держави. Відхилення індикаторів від порогових значень призводить до порушення відтворювальних процесів і негативних тенденцій у фінансовій сфері й вимагає прийняття рішень щодо їх усунення.

Зважаючи на те, що фінансова безпека не є статичною (на систему безпеки впливає конкретна ситуація, що складається на певному етапі соціально-економічного і політичного розвитку суспільства), то механізм забезпечення фінансової безпеки включає такі елементи: об'єктивний і всебічний моніторинг економіки і фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці країни; розрахунок порогових і граничнодопустимих значень фінансових та соціально-економічних показників (індикаторів), перевищення яких може провокувати фінансову нестабільність і фінансову кризу; діяльність держави щодо виявлення і упередження внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці. Внаслідок посилення безпекових загроз для держави, регіонів і кожного населеного пункту, виникають економічні та фінансово-бюджетні дисбаланси. Зростають виклики для наповнення доходів державного та місцевих бюджетів і необхідність збільшення видатків на соціальну сферу, посилюється ризик зростання дефіциту державного бюджету, що потребує дієвих заходів із управління державним боргом. Як результат, зростає потреба в запровадженні механізмів протидії. Адже потрібно швидко забезпечити стабілізацію бюджетно-податкової сфери та реалізацію функцій бюджету на державному та місцевому рівнях.

У жовтні – на початку листопада 2024 р. в умовах безпрецедентних викликів, пов'язаних із безперервними масованими атаками РФ на мирні міста, цивільну інфраструктуру, зокрема об'єкти критичної інфраструктури, утримання фінансової стійкості України забезпечувалося завдяки застосуванню інструментів бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики. Так, за даними Казначейства, доходи державного бюджету (Офіційний сайт МФУ, 2024) становили 2347,5 млрд грн (у т. ч. загального фонду – 1 671 млрд грн). Порівняно з аналогічним періодом минулого року зафіксовано збільшення на 6,4 % (загального фонду +18,2 %). Касові видатки з державного бюджету за цей період становили 3348,3 млрд грн, у т. ч. загального фонду – 2656,7 млрд грн; порівняно із січнем – жовтнем 2023 р. вони збільшилися на 7,5 та 13,2 % відповідно.

Станом на 31.10.2024 р. Верховна Рада України розглянула проєкт у першому читанні та, за результатами розгляду, схвалила Бюджетні висновки Верховної Ради України (постанова Верховної Ради України «Про висновки та пропозиції до проєкту Закону України про Державний бюджет України на 2025 рік» від 31 жовтня 2024 р. № 4055-IX). Зокрема, було запропоновано збільшити видатки для низки програм, які стосуються: розвитку, закупівлі, модернізації та ремонту озброєння, військової техніки, засобів та обладнання; підтримки сільгоспвиробників; розбудови мережі ветеранських просторів; заходів із відновлення здоров'я захисників, внутрішньо переміщених осіб (ВПО); надання освіти закладами загальної середньої освіти; надання медичної допомоги; соціального захисту громадян; підтримки культури та спорту тощо. Також запропоновано: відмовитися від фінансування Дорожнього фонду (43,2 млрд грн) та спрямувати кошти за загальним фондом на зменшення дефіциту державного бюджету та/або збільшення видатків на першочергові загальносуспільні потреби, насамперед на національну безпеку і оборону; розглянути питання щодо відновлення роботи Державного фонду регіонального розвитку та ін. Окрім того, рекомендовано розподілити кошти між органами влади на основі пріоритетів, які схвалила Стратегічна інвестиційна рада (Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості, 2024).

Також, 8 листопада 2024 р. проведено перерозподіл субвенції з державного бюджету місцевим

бюджетам на проєктні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, підтримку малих групових будинків та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, на суму 50,18 млн грн; прийнято рішення про виділення коштів з резервного фонду для покриття витрат об'єктів державної, комунальної та приватної власності, у будівлях (приміщеннях) яких у період воєнного стану на безоплатній основі розміщувалися внутрішньо переміщені особи, за березень 2022 – червень 2024 рр. – у сумі 17,71 млн грн та за липень 2024 р. – у сумі 22,05 млн грн.

Позитивним результатом роботи з питань трансформації ризиків для забезпечення фінансової безпеки є те, що Єврокомісія відзначила значний прогрес України за переговорними розділами «Митний союз» та «Оподаткування». Так, Європейська комісія 30 жовтня 2024 р. оприлюднила Звіт у межах Пакета розширення Європейського Союзу (Ukraine Report, 2024). Він містить оцінки Єврокомісії щодо прогресу, досягнутого країнами-кандидатами та потенційними кандидатами на вступ до ЄС. У рамках Пакета розширення ЄС представлено Звіт про річний стан підготовки та прогрес України щодо політичних та економічних критеріїв вступу до ЄС. Також він містить оцінку наближення національного законодавства до права ЄС відповідно до всіх переговорних розділів. Цей Звіт є одним із документів, які формують порядок денний трансформацій України на шляху до членства у ЄС. Зокрема, митна та податкова сфери отримали одні з найвищих оцінок серед усіх переговорних розділів. Митний напрям є одним із двох переговорних розділів (разом із розділом «Зовнішня, безпекова та оборонна політика»), які отримали найвищу оцінку в Звіті – «високий рівень підготовки» та «значний прогрес». Крім цього, Україна також продемонструвала найвищий рівень прогресу за розділом «Митний союз» порівняно з іншими країнами-кандидатами на вступ в ЄС. Єврокомісія позитивно оцінила зміни, які було внесено до Митного кодексу України з метою його подальшого узгодження з Митним кодексом ЄС. У квітні 2024 р. успішно розпочалася експлуатація наступної версії електронної транзитної системи NCTS – фаза 5 (NCTS-P5). Україна досягла прогресу в упорядкуванні застосування митних спрощень. Крім того, у лютому 2024 р. було схва-

лено Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Держмитслужби.

Виклики, спричинені повномасштабною воєнною агресією РФ проти України, зберігаються, тому бюджетна підтримка від міжнародних партнерів залишається критично важливою для забезпечення фінансової стабільності. У жовтні – листопаді 2024 р. до загального фонду державного бюджету України надійшло грантове та пільгове зовнішнє фінансування, у т. ч.: від МВФ – 1,1 млрд дол. США, що стало можливим внаслідок успішного п'ятого перегляду програми Механізму розширеного фінансування (EFF). Початок листопада 2024 р. ознаменований успішними домовленостями України з міжнародними партнерами та МФО щодо майбутнього бюджетного фінансування в 2025 р., зокрема в цьому контексті: Європейська комісія надала позитивну оцінку індикаторам, які Україна виконала в межах Плану для Ukraine Facility, передбачених для III кварталу 2024 р. (Україна виконала всі дев'ять індикаторів, передбачених цим Планом). Реформаційні заходи охоплюють низку сфер: боротьба з корупцією, бізнес-середовище, ринок праці, регіональна політика, енергетичний ринок та захист довкілля. Позитивна оцінка Єврокомісії відкриває шлях до спрямування Україні другого регулярного траншу (надається за умови виконання індикаторів) у розмірі 4 млрд євро. Рішення також має бути схвалене Радою ЄС; місія Міжнародного валютного фонду спільно з керівництвом Міністерства фінансів України, Національного банку України та експертами розпочала обговорення питань, що стосуються шостого перегляду програми Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility, EFF).

Серед додаткових ризиків для економіки України варто виділити глобальні економічні зміни, зокрема зростання ключових відсоткових ставок у розвинутих країнах через інфляцію. Це може спричинити ризики для економічного зростання і навіть світову економічну кризу, що підвищить ціни на ключових товарних ринках і відновить інфляцію. Для України такий розвиток подій може призвести до скорочення міжнародної фінансової та військової допомоги, що негативно позначиться на фінансуванні державного бюджету та фінансуванні відбудови критичної інфраструктури. Зростання цін на світових енергетичних ринках може стати наслідком як подальшої агресії РФ, так і глобальних кризових заходів. Це збільшить

частку видатків на енергоресурси у виробництві, що знизить конкурентоспроможність та посилить інфляцію. Додатково блокування кордонів і руйнування портової інфраструктури можуть спричинити зростання світових цін на продовольство. Хоча прямий вплив на Україну буде обмежений, ці фактори можуть призвести до підвищення цін на споживчі товари через збільшення експорту продовольства (Бюджет та економіка, 2024).

Затяжний характер війни обумовлює перманентну та складно прогнозовану загрозу нових руйнувань промислового потенціалу та інфраструктури. Під вплив цієї загрози потрапляють не лише прифронтові території, а й інші регіони України, які зазнають втрат внаслідок ворожих атак. Фактори, зумовлені війною, зокрема подальше значне пошкодження енергетичної, а також транспортної інфраструктури, знищення виробничих потужностей, ускладнення логістичних зв'язків тощо, можуть призвести до руйнування підприємств, втрати експортного потенціалу, що може негативно вплинути на ділову активність і, відповідно, надходження податків. Відтік кваліфікованої робочої сили вплине на структуру ринку праці, а відтак і на відповідні надходження до бюджетів усіх рівнів, у тому числі і до Державного бюджету. Дефіцит працівників, зокрема у таких галузях, як будівництво, енергетика та промисловість, може уповільнити реалізацію критичних інфраструктурних проєктів, відновлення економіки та відбудову пошкодженої інфраструктури. Також це може негативно вплинути на продуктивність та конкурентоспроможність локальних підприємств.

В умовах повномасштабної війни в Україні та спаду національної економіки одним з основних джерел фінансування пріоритетних інвестиційних проєктів є довгострокові пільгові кредити від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій. На 2026 – 2027 роки передбачено фіскальний простір у сумі 384,7 млрд гривень у 2026 році та 426,3 млрд гривень у 2027 році, який обчислений з урахуванням пакета додаткових заходів, що дасть змогу збільшити дохідну частину державного бюджету. Зазначені кошти можуть бути використані для збалансування показників бюджету у відповідних бюджетних періодах та/або буде розподілено в наступних планових періодах, насамперед на зміцнення обороноздатності нашої країни, забезпечення непередбачених видатків бюджету, соціальний захист громадян.

Висновок. Отже, суттєве посилення фінансової безпеки, першочергове зміцнення фінансового потенціалу реального сектору економіки, суб'єктів господарювання, домашніх господарств, забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, надійної внутрішньої захищеності національної валюти та стабільності валютного курсу, інтересів вкладників, фінансового ринку, здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень держави, максимальне поліпшення інвестиційного клімату – виступають ключовим завданням забезпечення фінансової безпеки будь-якої держави. Управління фінансо-

вою безпекою держави в умовах трансформаційних змін, яке враховує виклики та загрози фінансовій безпеці, потребує розв'язання широкого кола проблем, які стосуються визначення критеріїв фінансової безпеки; постійного відстеження чинників, які викликають загрозу фінансовій безпеці країни; розроблення заходів щодо їх попередження та подолання. Пріоритетним у галузі фінансової безпеки України має бути створення належних правових, економічних, соціальних умов з удосконалення фінансової, грошово-кредитної, валютної, бюджетної, боргової, сфер політики та управління державою.

Список використаних джерел

- Указ Президента України №392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 21.10.2024).
- Указ Президента України №56/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377> (дата звернення: 21.10.2024).
- Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 11.10.2024).
- Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь. К.: НІСД, 2024 – 71 с. – URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.08> (дата звернення: 11.11.2024).
- UKRAINE. Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). February 2022 – December 2023. February 2024, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. URL : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf> (дата звернення: 24.01.2025).
- Будник Л., Ронська О., Лісецька Л. Фінансова безпека держави в умовах воєнного стану. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/77/1100.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
- Гетманець О. Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання. Фінансове право. 2020. № 3. С. 218–223.
- Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наук. монографія. Київ: Національна академія управління, 2010. 232 с.
- Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави: навч. посібник. Львів, 2020. 356 с.
- Метеленко Н. Г., Воронкова В.Г., Попова А. О., Оглоблін В.О., Сіліна І. В. Регіональна екологічна політика в умовах повномасштабної війни в контексті руйнівних наслідків для навколишнього середовища. Modern innovative strategies in education and science : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2024. С. 5-24. DOI: 10.51587/9798-9895-14670-2024-020
- Барановський, О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) [Текст] : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. унт, 2004. – 759 с.
- Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 12.10.2024).
- Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_sichni-zhovtni_2024_roku_do_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_nadiishlo_167_trln_grn-4873 (дата звернення: 15.11.2024).
- Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voyennoho-11> (дата звернення: 20.11.2024).
- Ukraine Report 2024. 2024. October 30. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en (дата звернення: 15.11.2024).
- Бюджет та економіка: тренди та оцінка ризиків (за 1 півріччя 2024 р.). URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1500/Financial_and_economic_monitoring.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

References

- President of Ukraine, *Ukaz Prezydenta Ukrainy №392/2020 «Pro rishennya Rady nacionalnoyi bezpeky i oborony Ukrainy» vid 14 veresnya 2020 roku «Pro Stratehiyu nacionalnoyi bezpeky Ukrainy»*, [Decree of the President of Ukraine No. 392/2020 “On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine” dated September 14, 2020 “On the National Security Strategy of Ukraine”], URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (accessed on 21.10.2024).
- President of Ukraine, *Ukaz Prezydenta Ukrainy №56/2022 «Pro rishennya Rady nacionalnoyi bezpeky i oborony Ukrainy» vid 30 hrudnya 2021 roku «Pro Stratehiyu zabezpechennya derzhavnoyi bezpeky»*, [Decree of the President of Ukraine No. 56/2022 “On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine” dated December 30, 2021 “On the Strategy for Ensuring State Security”], URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377> (accessed on 21.10.2024).
- Verkhovna Rada of Ukraine, *Stratehiya ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy na period do 2025 roku. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennya Rady nacionalnoyi bezpeky i oborony Ukrainy vid 11 serpnia 2021 roku «Pro Stratehiyu ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy na period do 2025 roku» № 347/2021*, [Economic Security Strategy of Ukraine for the period until 2025. Decree of the President of Ukraine “On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated August 11, 2021 “On the Economic Security Strategy of Ukraine for the period until 2025” No. 347/2021], URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (accessed on 11.10.2024).
- National Institute for Strategic Studies (2024), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovax dovhotryvaloyi viiny. Ekspertno-analitychna dopovid*, [Economic Security of Ukraine in the Conditions of Prolonged War. Expert-Analytical Report], Kyiv, Ukraine, p 71, URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.08> (accessed on 11.11.2024).
- World Bank Group, Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). February 2022 – December 2023, URL : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf> (accessed on 24.01.2025).
- Budnyk L., Ronska O., Lisecka L. (2022), *Finansova bezpeka derzhavy v umovax voyennoho stanu*, [Financial security of the state in conditions of martial law], West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine, URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/77/1100.pdf> (accessed on 15.10.2024).
- Hetmanec O. (2020), *Finansova bezpeka yak ob'ekt pravovoho rehulyuvannya*, [Financial security as an object of legal regulation], Financial law, 3.218–223.
- Yermoshenko M. M., Horyacheva K. S. (2010), *Finansova skladova ekonomichnoyi bezpeky: derzhava i pidpryyemstvo: naukova monohrafiya*, [Financial component of economic security: state and enterprise: scientific monograph], National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.232.
- Marchenko O. M., Pushak Ya. Ya., Revak I. O. (2020), *Finansova bezpeka derzhavy*, [Financial security of the state], Lviv, Ukraine, p 356.
- Metelenko N. H., Voronkova V.H., Popova A. O., Ohloblina V.O., Silina I. V. (2024). *Rehional'na ekolohichna polityka v umovakh povnomasshtabnoyi viiny v konteksti ruynivnykh naslidkiv dlya navkolyshn'oho seredovyshcha*. Modern innovative strategies in education and science : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services.5-24. DOI: 10.51587/9798-9895-14670-2024-020
- Metelenko N. G., Voronkova V. G., Popova A. O., Ogloblina V. O., Silina I. V. Regional environmental policy in the context of full-scale war in the context of destructive consequences for the environment. Modern innovative strategies in education and science : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2024. P. 5-24. DOI: 10.51587/9798-9895-14670-2024-020
- Baranovskiy, O. I. (2004), *Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiya ocinky ta mexanizmy zabezpechennya): monohrafiya*, [Financial security in Ukraine (assessment methodology and support mechanisms): monograph], National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine, p 759.
- Verkhovna Rada of Ukraine, *Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy № 1277 vid 29.10.2013 r. «Pro zatverdzhennya Metodychnykh rekomendacij shhodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy»*. [Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine No. 1277 dated October 29, 2013 “On approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine”], URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (accessed on 12.10.2024).
- Ministry of Finance of Ukraine Official Website, URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_sichni-zhovtni_2024_roku_do_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_nadiishlo_167_trln_grn-4873 (accessed on 15.11.2024).
- National Institute for Strategic Studies, *Ohlyad instrumentiv pidtrymky finansovoyi stijkosti u period voyennoho stanu v Ukraini*, [Overview of instruments to support financial stability during martial law in Ukraine], URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-f finansovoyi-stijkosti-u-period-voyennoho-11> (accessed on 20.11.2024).
- Enlargement and Eastern Neighbourhood Official Website, Ukraine Report 2024. October 30, URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en (accessed on 15.11.2024).
- Decentralization.ua Official Website, *Byudzhet ta ekonomika: trendy ta ocinka ryzykiv (za 1 pivrichchya 2024 r.)*, [Budget and economy: trends and risk assessment (for the 1st half of 2024)], URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1500/Financial_and_economic_monitoring.pdf (accessed on 01.11.2024).

NATALYA, METELENO – Doctor of Economics, Professor, Academician of AENU, Engineering Education and Scientific Institute of Y. M. Potebnya, Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
E-mail: natalia.metelenko@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6757-3124>

VYACHESLAV, GLUSHCHEVSKY – Doctor of Economics, Professor, Engineering Education and Scientific Institute of Y. M. Potebnya, Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
E-mail: glushevsky@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2124-5985>

ALLA, POPOVA – Candidate of Economic Sciences Associate Professor, of the Department of Information Economics, Entrepreneurship and Finance, Engineering Education and Scientific Institute of Y. M. Potebnya, Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
E-mail: al.al.popova@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6369-2954>

VIKTORIA, OGLOBLINA – PhD in Economics, Docent, of the Department of Information Economics, Entrepreneurship and Finance, Engineering Education and Scientific Institute of Y. M. Potebnya, Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
E-mail: va.ogloblina@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6627-0255>

IRYNA, SILINA – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Information Economics, Entrepreneurship and Finance, Engineering Education and Scientific Institute of Y. M. Potebnya, Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
E-mail: ivsilina@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1205-0019>

CHALLENGES AND THREATS TO THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE DURING A FULL-SCALE WAR

Abstract

The impact on the economy through financial mechanisms, levers, indicators, and incentives enables the financial sector to ensure the country's security in special conditions of threats and challenges. The stability and security of the financial sector is a prerequisite for the financial and national security of the state. The current aggravation of almost all political processes indicates that the forgotten phrase "bipolar world" is returning to geopolitics, and a conditional division of countries and regions is appearing on the political map of the world, and global confrontation is intensifying. In such conditions, the financial sector requires special attention, which contributes to the innovative socio-economic development of the country and is a set of measures: implementing effective monetary policy, reforming the banking system and financial markets, and preventing and neutralizing internal and external threats. A state that is able to build a financial system that maintains the security, stability, and sustainability of its financial interests under the negative influence of external and internal factors is a state with a high level of national security. The processes of forming modern value priorities for financial security management at the state level can be studied from various scientific perspectives, including management, management philosophy, law, economics, public administration, and other fields of knowledge. The purpose of the article is to analyze the theoretical and applied aspects of modern methods and indicators for assessing the financial security of the state, taking into account the transformational changes taking place in the conditions of a full-scale war in Ukraine. Research objectives: 1) analyze financial security as a component of the national security of the state; 2) investigate the management system, mechanism for ensuring and indicators of the state's financial security and the influence of factors on the level of security; 3) assess the indicators of the financial security of a state in the condition of a full-scale war; 4) monitor and forecast financial security based on expert data in conditions of transformational changes. Managers in the field of state and local financial management, scientists, and civil servants will receive tools for further research, making management decisions not only in the area of business, administration and law, but also in other fields of knowledge. The scientific view of the processes of financial security management in conditions of transformational changes, substantiated by the authors, ensures the complexity of approaches to making managerial decisions on managing individual components of financial security (budgetary policy, banking security, debt security), and also provides a push for interdisciplinary research in economics, management, public management and administration, marketing, accounting, and taxation.

Key words: national security, financial security, public finances, public debt, budgetary policy, transformational changes.

© The Author(s) 2025
This is an open access article under
the Creative Commons CC BY license

Received date 06.11.2024
Accepted date 06.12.2024
Published date 16.01.2025

How to cite: Наталя, Метеленко, В'ячеслав, Глушевський, Алла, Попова, Вікторія Оглобліна, Ірина, Сіліна. Виклики та загрози фінансовій безпеці держави під час повномасштабної війни. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 22 (99). P. 262–273.
doi <https://doi.org/10.32782/hst-2025-22-99-29>